

<https://doi.org/10.62837/2024.10.42>

XANIM QULİYEVA
Bakı Avrasiya Universiteti.
Ün: ak.Həsən Əliyev 135 a
x.fetullayeva26@gmail.com

MƏTN ƏLAQƏLİLİYİ VƏ TƏKRARLARIN PUBLİSİSTİK ÜSLUBDAKI FUNKSIYASI

Açar sözlər: *Təkrarlar, Uyğunluq, publisistik mətnlər, mətn əlaqəliliyi, üslub*
Xülasə

Publisistik üslubda mətnin əlaqəliliyi və təkrarlıq elementləri oxucunun diqqətini cəlb etmək və mesajın aydın şəkildə çatdırılması üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Əlaqəlilik, mətnin məntiqi axarını təmin etməklə oxucuların məlumatı asanlıqla dərk etməsinə imkan yaradır. Publisistik mətnlərdə ideyalar arasında dəqiq əlaqələr yaradılır ki, bu da məzmunun daha təsirli olmasına şərait yaradır. Bu üslubda fərqli ideyalar, faktlar və sübutlar arasında harmonik axar formalaşdırmaq, həmçinin, oxucuya mətnin məqsədini izah etmək üçün əsas vasitədir. Publisistik mətnlərdə təkrar, xüsusi olaraq vurğu yaratmaq üçün istifadə olunur. Məsələn, əsas fikirləri vurğulamaq və onları yadda saxlamağı asanlaşdırmaq üçün təkrar elementi tez-tez istifadə olunur. Təkrar vasitəsilə vacib məqamlar oxucuların diqqət mərkəzində saxlanılır və ideya gücləndirilir. Eyni zamanda, müəyyən ifadələr, cümlə quruluşları və sözlər ardıcıl olaraq istifadə edilərək mətnin ritmi və axarı təmin olunur, bu isə oxucu üçün səlis bir oxuma təcrübəsi yaradır. Bu üslubun əsas xüsusiyyətlərindən biri də cəmiyyətdə aktual mövzuları müzakirə etmək, sosial və siyasi təsir yaratmaqdır. Əlaqəlilik və təkrarın doğru və təsirli şəkildə istifadəsi, mesajın cəmiyyətə daha tez çatmasına və oxucuda güclü bir təsir buraxmasına kömək edir. Beləliklə, publisistik üslubda bu ünsürlər mesajın anlaşıqlı, təsirli və yaddaqalan olması üçün zəruridir. Publisistik mətnlərdə əlaqəlilik həm də mətnin axıcılığını təmin etmək üçün vacibdir. Oxucunun marağını saxlamaq və mətn boyunca ardıcıl diqqət yaratmaq üçün mətn bölmələri arasında aydın keçidlər qurulur. Məsələn, müxtəlif faktlar və statistika ilə mövzuya dair fərqli bucaqlar təqdim olunsaydı, hər bir fikir özündən əvvəlki və sonrakı fikirlərlə əlaqəli olur. Bu da, oxucunun məlumatı qarışdırmadan ardıcılıqla qavramasına imkan verir və yazıçıya məlumatı strukturlaşdıraraq təqdim etməkdə kömək edir.

Giriş.

Publisistik üslub yazılı və şifahi ünsiyyətdə cəmiyyətə təsir göstərmək, aktual mövzular ətrafında ictimai rəy formalaşdırmaq məqsədi daşıyan bir üslubdur. Bu üslubda əsas məqsəd oxucunun və ya dinləyicinin diqqətini cəlb etmək və verilən məlumatı asanlıqla qavramasına kömək etməkdir. Publisistik yazılarda istifadə olunan əlaqəlilik və təkrar elementləri, mətnin oxucuya təsir gücünü artıran əsas vasitələrdir. Bu elementlər vasitəsilə yazıçı oxucunun məlumatı səlis şəkildə qavramasına və vacib mesajların vurğulanaraq yadda qalmasına nail olur. Publisistik üslubda mətnin əlaqəliliyi, fərqli ideyaların, faktların və sübutların məntiqi ardıcılıqla təqdim edilməsi ilə təmin olunur. Təkrar isə vurğulanmaq istənilən

fikirlərin ön plana çıxmasına və oxucunun diqqət mərkəzində qalmasına kömək edir. Beləliklə, əlaqəlilik və təkrar publisistik mətnlərin əsas funksional xüsusiyyətlərini təşkil edir və bu üslubun effektivliyini artırır.

1. Publisistik Üslubda Mətn Uyğunluğunun Anlanması.

Effektiv yazının əsas elementi olan mətn ahəngdarlığı vahid bütövlük yaradaraq, cümlələr və abzaslar arasında məntiqi əlaqə və cərəyanı ifadə edir. Publisistik üslubda uyğunluq vacibdir, çünki bu üslub çox vaxt geniş auditoriyanı məlumatlandırmaq, inandırmaq və ya cəlb etmək məqsədi daşıyır. Publisistik üsluba qəzetlərdə, jurnallarda və onlayn mediada olan məqalələr, rəy parçaları və xüsusiyyətləri daxildir. Bu mətnlər müxtəlif fonlardan olan oxucular tərəfindən asanlıqla başa düşülməlidir və uyğunluq mesajın aydın, cəlbədicə və təsirli olmasını təmin edir. Publisistik üslubda ardıcıl mətn oxucuları bir fikirdən digərinə rəvan istiqamətləndirməli, arqument və ya hekayəni cəlbədicə və asan izlənilməlidir. Publisistik üslub tez-tez mürəkkəb ictimai, siyasi və ya iqtisadi məsələlərlə məşğul olur, yazıçılardan faktları, arqumentləri və perspektivləri geniş auditoriya üçün əlçatan bir şəkildə təqdim etməyi tələb edir. Bu mətnlərdəki uyğunluq yazıçılara oxucuların diqqətini çəkən və onu əsər boyu saxlayan povest qurmağa imkan verir. Məntiqi irəliləyişlə yaxşı strukturlaşdırılmış mətn oxuculara əsas mesajın izini itirmədən mürəkkəb fikirləri izləməyə imkan verir. Bu keyfiyyət publisistik yazılar üçün xüsusilə vacibdir, burada məqsəd təkcə məlumatlandırmaq deyil, həm də müvafiq məsələlərə ictimaiyyəti inandırmaq və cəlb etməkdir [2, s.35].

Publisistik üslubda ahəngdarlığın mühüm xüsusiyyətlərindən biri də paraqrafların daxilində və arasında fikirləri birləşdirən keçidlərin və bağlayıcıların istifadəsidir. “Lakin”, “əlavə”, “digər tərəfdən” və “buna görə də” kimi söz və ifadələr fikirlər arasındakı əlaqəyə işarə edir, oxucunu arqument və ya hekayənin məntiqi ilə istiqamətləndirir. Bu cür keçidlər aydınlığa kömək edir və oxucuları çaşıra biləcək kəskin düşüncə dəyişikliklərinin qarşısını alır. Qısalığın da vacib olduğu xəbər məqalələrində diqqətlə seçilmiş keçidlər mətnin ahəngdarlığını itirmədən əhəmiyyətli miqdarda məlumatı qısa şəkildə çatdırmağa kömək edə bilər. Təkrar, düşünülmüş şəkildə istifadə edildikdə və həddindən artıq olmasa da, publisistik üslubda uyğunluğu artıran başqa bir texnikadır. Əsas ifadələri və ya fikirləri təkrarlamaqla yazıçılar əsas mövzunu gücləndirə, oxuculara vacib məlumatları saxlamağa kömək edə bilərlər. Məsələn, iqlim dəyişikliyi ilə bağlı geniş məqalədə “iqlim böhranı” və ya “davamlı həllər” kimi terminlərin təkrarlanması diqqəti əsas məsələyə yönəldə və mesajın rezonans doğurmasını təmin edə bilər. Təkrarlama mətnin vahid hissə olunmasını və onun mərkəzi nöqtələrinin yaddaqalan olmasını təmin edən birləşdirici vasitə rolunu oynayır ki, bu da maarifləndirməyə və ya fəaliyyətə ilham verməyə çalışan publisistik mətnlərdə xüsusilə təsirlidir.

Keçidlər və təkrarlarla yanaşı, struktur uyğunluq yaratmaqda həlledici rol oynayır. Publisistik mətnlər adətən xəbər reportajında tərs çevrilmiş piramida

quruluşunu izləyir, burada ən mühüm məlumat ilk olaraq görünür, sonra isə dəstəkləyici detallar. Rəy yazılarında və ya esselərdə yazıçılar fikirlərin məntiqi irəliləyişinə imkan verən giriş, əsas və nəticə formatından istifadə edə bilirlər. Bu strukturlaşdırılmış yanaşma oxucuların mətnin məqsədini əvvəldən başa düşməsinə və yazıçının arqumentini onun yekununa qədər izləyə bilməsini təmin edir. Yazıçılar fikirləri aydın strukturda təşkil etməklə oxucuların əsas məqamları dərk etmələrini və yadda saxlamalarını asanlaşdırırlar. Publisistik yazıda ahəngdarlıq əsas məqamları gücləndirən canlı nümunələrdən və konkret detallardan istifadə etməkdən də faydalanır. İqtisadi islahat kimi mücərrəd mövzunu müzakirə edərkən, real həyat nümunələri və məlumatların təqdim edilməsi müzakirəni əsaslandırmağa kömək edir və onu oxucular üçün daha uyğun edir. Bu cür nümunələr davamlılıq hissi yaradır və mətnin mesajını gücləndirir, oxucuların müzakirə olunan anlayışları izləyə və təsəvvür edə bilməsini təmin edir. Publisistik üslubda bu konkret detallar mürəkkəb ideyalar və oxucunun başa düşülməsi arasında körpü yaratmağa kömək edir, ümumi uyğunluğu artırır. Uyğunluğa nail olmaqda yazıçının səsi və tonu da vacibdir, çünki mətnin necə axmasına və oxucular tərəfindən qəbul edilməsinə təsir göstərir. Ardıcıl ton, istər rəsmi, istər danışiq, istərsə də inandırıcı olsun, mətn boyu tutarlı hissi saxlamağa kömək edir. Bu ardıcılıq oxucunun məşğul olmasını təmin edir, çünki ani tonda dəyişiklik hekayəni poza və oxucunu çaşdırı bilər. Publisistik yazıda ton tez-tez tamaşaçıların gözləntilərinə uyğunlaşdırılır və yazıçıya mesajı effektiv çatdırarkən oxucularla əlaqə qurmağa imkan verir. Publisistik üslubda mətn uyğunluğa ahəngdə işləyən çoxlu elementləri əhatə edir - keçidlər, təkrarlar, struktur, nümunələr və ton - hamısı məntiqi, cəlbedici və izlənilməsi asan olan mətnə kömək edir. Ardıcılığı qorumaqla, publisistik mətnlər oxucuları uğurla məlumatlandırır və təsir edə bilər, mesajın nəinki aydın çatdırılmasını, həm də qalıcı təəssürat buraxmasını təmin edir.

2. Publisistik üslubda təkrarların növləri

Təkrar əsas fikirləri vurğulamaq, arqumentləri gücləndirmək və yaddaqalan təsir yaratmaq üçün publisistik üslubda tez-tez istifadə olunan üslub alətidir. Bu kontekstdə təkrar diqqəti və ardıcılığı qorumaq üçün mətn boyu sözlərin, ifadələrin və ya fikirlərin məqsədli şəkildə istifadəsinə aiddir. Təkrarlama ehtiyatsızlıqdan qaçmaq üçün diqqətlə tətbiq olunsada, düzgün yerinə yetirildikdə, o, mərkəzi mesajı gücləndirir və oxucunun əlaqəsini artırır. Jurnalistika, rəy və redaksiya yazılarında əhatə edən publisistik üslubda təkrar mürəkkəb və ya mübahisəli mövzuların geniş auditoriya üçün əlçatan və cəlbedici olmasında mühüm rol oynayır. Publisistik yazıda tez-tez rast gəlinən təkrarların bir növü leksik təkrardır, burada diqqəti əsas mövzuya yönəltmək üçün xüsusi söz və ya ifadələr təkrarlanır. Bu tip təkrarlar yazıçının müəyyən bir məsələyə davamlı olaraq diqqəti cəlb etmək istədiyi xəbər məqalələrində və rəy yazılarında xüsusilə faydalıdır. Məsələn, ekoloji narahatlıqlar haqqında məqalədə “iqlim dəyişikliyi” və ya “davamlılıq” kimi terminlərin

təkrarlanması oxuculara mərkəzi mövzunu xatırladır və onun əhəmiyyətini gücləndirir. Leksik təkrarlar davamlılıq hissi yaradır, çünki oxucular mətnə onlara rəhbərlik edən tanış terminlərlə qarşılaşırlar [4, s.57].

Sintaktik təkrar publisistik yazıda başqa bir güclü texnikadır. Bu tip cümlə strukturlarının təkrarını əhatə edir, tez-tez paralel fikirləri və ya ziddiyyətli məqamları vurğulamaq üçün istifadə olunur. Sintaktik təkrar mətnə ritmik keyfiyyət verə bilər, onu daha cəlbedici və inandırıcı edir. Məsələn, sosial problemləri müzakirə edən yazıçı oxşar başlayan cümlələrdən istifadə edə bilər, məsələn, “Təhsildəki bərabərsizliyi aradan qaldırmalıyıq. Biz səhiyyədə qərəzlərlə üzləşməliyik. Biz ədliyyə sisteminə islahatlar aparmalıyıq”. Bu təkrarlanan struktur məqamları birləşdirir, mövzu ətrafında təcil və aktuallıq yaradır, eyni zamanda oxuculara arqumentin istiqamətini təxmin etməyə və anlamağa kömək edir. Publisistik üslubda təkrarlamanın başqa bir ümumi forması anafora, burada söz və ya ifadə ardıcıl cümlələrin və ya bəndlərin əvvəlində təkrarlanır. Anafora vurğu yaratmaqda yüksək effektivdir və mətnə güclü, inandırıcı ton əlavə edə bilər. Rəy yazılarında və ya redaksiya məqalələrində, məsələn, yazıçı hərəkətə təşviq etmək üçün “Vaxtı gəldi” kimi bir ifadəni təkrarlaya bilər. Anafora oxucunun diqqətini çəkir, vacibliyini bildirir və mesajı evə çatdırır. Bu təkrarlama forması yazıçı oxucuları ruhlandırmaq və ya onları müəyyən bir baxış və ya davranışa həvəsləndirmək məqsədi daşıdıqda xüsusilə faydalıdır. Bunun əksinə olaraq, epifora sözlərin və ya ifadələrin ardıcıl cümlə və ya bəndlərin sonunda təkrarlanmasıdır. Anaforadan daha az yayılmış olsa da, epifora təsir yaratmaq və yaddaqalanlığı artırmaq üçün publisistik yazıda da təsirlidir. Məsələn, siyasət dəyişikliklərini müdafiə edən məqalədə hər bir bəndin sonunda “daha yaxşı gələcək üçün” kimi ifadənin təkrar istifadə olunması məqalənin ümidverici tonunu gücləndirə bilər. Epifora xüsusilə yekun nöqtələr üçün faydalıdır, çünki o, oxucuda qalıcı təəssürat yaradır və əsas mesajın rezonans yaratmasına kömək edir. Sinonim təkrarlama, mərkəzi mövzunu qoruyarkən müxtəliflik əlavə edən başqa bir texnikadır. Eyni sözləri təkrarlamaq əvəzinə, sinonim təkrarlama oxşar mənalı söz və ya ifadələrdən istifadə edir. Məsələn, iqtisadi siyasətlər haqqında məqalədə yazıçı “maliyyə islahatı”, “iqtisadi əsaslı təmir” və “siyasət dəyişikliyi” kimi terminləri bir-birini əvəz edə bilər. Bu yanaşma məzmunu cəlbedici saxlayır və əsas mövzunu gücləndirməklə yanaşı, onun həddən artıq təkrarlanan hissələrinin qarşısını alır. Sinonim təkrarlama incə variasiya əlavə edir, oxuculara mövzu haqqında daha zəngin anlayış verir [5, s.7].

Oxucunun mürəkkəb mövzuları tam qavramasını təmin etmək üçün eyni fikrin və ya arqumentin müxtəlif yollarla təkrarlanmasını nəzərdə tutan konseptual təkrardan tez-tez istifadə olunur. Məsələn, bir araşdırma hesabatında yazıçı statistika, ekspert sitatları və eyni əsas problemi vurğulayan nümunə araşdırmaları vasitəsilə sosial problemin müxtəlif aspektlərini təsvir edə bilər. Konseptual təkrar ideyanı

müxtəlif rakurslardan təqdim etməklə oxucunun qavrayışını dərinləşdirir və arqumentin möhkəmlənməsinə kömək edir. Bu üsul daha dərin təhlil və çoxsaylı perspektivlər tələb edən mövzulara müraciət edərkən xüsusilə dəyərlidir. Nəqarətlər də bəzi publisistik mətnlərdə, xüsusən nitqlərdə və ya ritorik üslublu redaksiya məqalələrində istifadə olunan təkrar növüdür. Nəqarət, mahnıdakı xora bənzər, mətn boyu vaxtaşırı görünən təkrarlanan sətir və ya ifadədir. Bu texnika güclü emosional təsir yarada bilər, xüsusən də inandırıcı yazıda, burada təkrarlanan sətir oxucularla rezonans doğurur və yazının mövqeyini gücləndirir. Məsələn, hərəkətə çağırışda əsas məqamlarda təkrarlanan "Bu, bizim məsuliyyətimizdir" kimi nəqarət mətni birləşdirir və yazının cəlbediciliyini gücləndirir bilər.

3. Mətn ahəngdarlığının artırılmasında təkrarların rolu

Təkrarlama ideyaları əlaqələndirməklə, mövzuları gücləndirməklə və vahid struktur yaratmaqla mətn ahəngdarlığının artırılmasında əsas rol oynayır. Yazıda, xüsusən də aydınlıq və cəlbediciliyin vacib olduğu publisistik üslubda, təkrar mürəkkəb məlumat vasitəsilə oxucuları istiqamətləndirən birləşdirici vasitə rolunu oynayır. Açar sözləri, ifadələri və ya fikirləri təkrarlamaqla yazıçılar əsas mövzuya ardıcıl diqqəti saxlaya bilər, mətni daha əlçatan və izləməyi asanlaşdırır bilər. Təkrarın bu ahəngdarlıq funksiyası effektiv ünsiyyət üçün çox vacibdir, çünki o, oxuculara məlumatları rəvan şəkildə emal etməyə və fikirləri təbii şəkildə birləşdirməyə imkan verir. Təkrarın tutarlılığı artıran əsas yollarından biri əsas mesajın möhkəmləndirilməsidir. Müəyyən sözləri və ya anlayışları təkrarlamaqla yazıçılar oxucuların mətnin əsas ideyalarına bağlı qalmasını təmin edir ki, bu da çəşqinliyin və diqqətin yayınmasının qarşısını alır. Məsələn, iqlim dəyişikliyi ilə bağlı redaksiya məqaləsində "davamlılıq", "karbon izi" və "qlobal təsir" kimi terminlərin təkrar istifadəsi diqqəti ətraf mühit problemlərinə yönəldir və oxuculara mövzunu aydın başa düşməyə imkan verir. Bu cür məqsədyönlü təkrarlama oxuculara əsas arqumentləri xatırladır, ümumi mesajı gücləndirir və məzmunu yaddaqalan edir. Təkrarlama həm də cümlələr və abzaslar arasında əlaqə yaradaraq birlik yaradır ki, bu da oxucuların bir fikirdən digərinə rahat keçidinə kömək edir. Müəyyən ifadələr və ya fikirlər mətn boyu əks-səda verildikdə, onlar mübahisənin və ya hekayənin müxtəlif hissələrini birləşdirən körpü rolunu oynayır. Bu əlaqələndirmə effekti xüsusilə uzun və ya mürəkkəb mətnlərdə faydalıdır, burada fikirlər çox kəskin dəyişərsə, oxucular əsas mesajı itirə bilərlər. Məsələn, təhsil islahatını müzakirə edən məqalədə "tələbə mərkəzli öyrənmə" və ya "bərabər çıxış" ilə bağlı təkrar istinadların istifadəsi oxuculara müxtəlif arqumentləri birləşdirməyə kömək edə bilər, fikirlərin vahid axını yarada bilər. Təkrar mətnə oxucuları cəlb edən və onları məşğul edən bir ritm yarada bilər. Tez-tez təkrarlanan sintaktik strukturlar və ya ifadələr vasitəsilə əldə edilən bu ritmik keyfiyyət mətnə cəlbedici bir temp əlavə edir. Məsələn, müxtəlif paraqraflar arasında "Bizə dəyişiklik lazımdır..." kimi bir quruluşun təkrarlanması oxucunun diqqətini çəkən bir ritm yaradır. Oxucunun marağını ələ

keçirməyin əsas yer tutduğu publisistik üslubda bu ritm nəinki ahəngdarlığı gücləndirir, həm də oxucuları mətni davam etdirməyə sövq edir, onları mesajı daha yaxşı qəbul edir [1, s.95].

Təkrarlama həm də mürəkkəb fikirləri müxtəlif kontekstlərdə və ya perspektivlərdə təqdim etməklə aydınlaşdırmağa xidmət edir. Konsepsiya və ya mövzunu müxtəlif yollarla təkrarlamaqla yazıçılar oxuculara əvvəlcə başa düşülməsi çətin ola biləcək mürəkkəb detalları qavramağa kömək edə bilər. Məsələn, iqtisadi siyasətləri izah edərkən yazıçı "maliyyə sabitliyi" kimi mərkəzi fikri təkrarlayaraq, onu statistika, real həyat nümunələri və ekspert rəyləri vasitəsilə təqdim edə bilər. Bu müxtəlif təkrarlama konsepsiyayı gücləndirir, oxuculara hərtərəfli anlayış verir və arqumentin uyğunluğunu gücləndirir. Təkrar tənqidi məqamları vurğulamaqla və onları daha yaddaqalan etməklə mətnin inandırıcı təsirini gücləndirə bilər. Rəy yazılarında və ya təbliğat məqalələrində təkrarlanan ifadələr və ya fikirlər yazıçının mövqeyinin vacibliyini vurğulayan inandırıcı vasitə kimi xidmət edir. Məsələn, səhiyyə islahatları üçün mübahisə edən yazıçı inklüzivlik və əlçatanlıq ehtiyacını vurğulamaq üçün dəfələrlə "hamı üçün sağlamlıq" kimi ifadələrdən istifadə edə bilər. Bu davamlı vurğu təkcə yazıçının arqumentini gücləndirmir, həm də onu oxucu ilə rezonans doğurur, ardıcıl və inandırıcı bir iddia yaradır.

Publisistik üslubda təkrarlama həm də yazıçılara öz tonunu uyğunlaşdırmağa və ardıcıl səsi saxlamağa imkan verir ki, bu da mətnin uyğunluğuna kömək edir. Müəyyən ifadələr və ya sözlər təkrar olunduqda, məqalənin məqsədinə uyğun bir ton yaratmağa kömək edir - istər ciddi, istər inandırıcı, istərsə də təcili. Mətn boyu ardıcıl ton oxucuları əmin edir və birlik hissi yaradır. Məsələn, jurnalist reportajında həssas məsələlər üçün təkrar neytral ifadələrdən istifadə etmək tonu obyektiv saxlayır, parçanın informativ məqsədinə uyğunlaşır və tonal sürüşmələrdən qaçaraq ahəngdarlığı qoruyur. Təkrar əsas fikirləri və əsas fikirləri təkrarlayaraq mətni ümumiləşdirməyə və ya yekunlaşdırmağa kömək edə bilər. Bağlanan bölmələrdə əsas mövzuların təkrarlanması oxuculara əsas mesajı xatırladır və bütün əvvəlki bölmələri birləşdirir. Bu ümumiləşdirici təkrar oxucunun mətnin əsas arqumentlərini güclü şəkildə başa düşməsinə təmin edir, ahəngdarlığı artırır və ümumi strukturu gücləndirir. Xülasə, birləşdirici vasitə kimi çıxış edərək təkrar ahəngdarlığı gücləndirir, oxuculara mətndə qüsursuz hərəkət etməyə və mesajı effektiv şəkildə saxlamağa kömək edir. [7, s.44].

4. Təkrar vasitəsilə vurğu və inandırma

Təkrar yazıda, xüsusən də mühüm fikirləri vurğulamaq və oxucunu inandırmaq məqsədi daşıyan güclü ritorik vasitədir. Publisistik və inandırıcı üslublarda təkrardan mərkəzi məqamları vurğulamaq, arqumentləri gücləndirmək və yaddaqalan mesajlar yaratmaq üçün strateji istifadə etmək olar. Açar sözləri, ifadələri və ya strukturları təkrarlamaqla yazıçılar təkcə öz əsas fikirlərini vurğulamır, həm də mövzu ətrafında aktualıq və vaciblik hissi yaradırlar. Ağıllı şəkildə istifadə edilən bu texnika

oxucuları cəlb edir və arqumenti daha cəlbedici edir ki, bu da dinləyicilərin diqqətini cəlb etməyin vacib olduğu inandırıcı və publisistik mətnlərdə vacibdir. Təkrarın vurğuya nail olmasının əsas yollarından biri mətnin mərkəzi mesajını gücləndirməkdir. Əsas ifadə və ya fikir təkrarlananda bu, oxucuya bu anlayışın vacib olduğunu bildirir. Fikir hissələrində, məsələn, "biz dəyişməliyik" və ya "hərəkət vaxtıdır" kimi ifadələr mübahisənin aktuallığını vurğulamaq üçün təkrarlana bilər. Bu təkrar vurğu əsas ideyanı oxucunun beynində ön planda saxlayır, onların mesajı mənimsəməsi və yadda saxlaması ehtimalını artırır. Təkrar vasitəsilə vurğu oxucuya ən vacib olanı müəyyənləşdirməyə kömək edir və mətnin qalıcı təsir bağışlamasını təmin edir [3, s.13].

Təkrarlama həm də ritm və tanışlıq hissi yaratmaqla inandırıcı həlledici rol oynayır. İdeyalar və ya ifadələr təkrarlandığıca, onlar oxucu üçün daha tanınır və rahat olur ki, bu da arqumentin qəbulunu incə şəkildə artırmağa bilər. Çıxışlarda və inandırıcı məqalələrdə tez-tez istifadə edilən bu texnika oxucunu özünə cəlb edən ritm hissi verə bilər. Məsələn, sosial dəyişikliyi müdafiə edən mətnə mətn boyu "biz edə bilərik" və ya "biz edəcəyik" sözlərini təkrarlamaq motivasiya yaradır. ton, oxucuları səbəblə bağlı hiss etməyə təşviq edir. Bu ritm təcil yaradır, arqumenti daha cəlbedici edir və oxucuları hərəkətə keçməyə həvəsləndirir. Təkrar oxucunun emosiyalarına müraciət edərək inandırıcılığı artırır. Emosional rezonans doğuran təkrarlanan ifadələr yazıçı ilə oxucu arasında möhkəm əlaqə yarada bilər. Məsələn, səhiyyə islahatları ilə bağlı publisistik məqalədə "hamı üçün əlçatanlıq" və ya "qayğı hüququ" kimi terminlərin təkrarlanması inklüzivliyin və ədalətin vacibliyini vurğulayır, oxucuların ədalət və empatiya hissini cəlb edir. Emosional rezonans mətnin inandırıcı gücünü artırır, çünki oxucular şəxsən əhəmiyyətli hiss edən fikirlərdən daha çox təsirlənirlər. Buna görə də, təkrar emosional çağırışlar oxucunu yazının arqumentinə daha həssas edə bilər.

Emosional cəlbediciliyə əlavə olaraq, təkrar məntiqi arqumentləri gücləndirmək üçün bir vasitə kimi də fəaliyyət göstərə bilər. Əsas məqamı dəfələrlə müxtəlif rəqəmlərdən və ya dəstəkləyici sübutlarla təqdim etməklə yazıçı hərtərəfli və inandırıcı arqument yarada bilər. Məsələn, ekoloji siyasətlə bağlı redaksiya məqaləsində yazıçı statistika, ekspert sitatları və bu mövzunu dəstəkləyən nümunə araşdırmaları təqdim edərkən "davamlı həllər" ehtiyacını təkrarlamağa bilər. Bu cür təkrar arqumentin məntiqini gücləndirməyə xidmət edir, oxucular üçün yazının fikirlərini rədd etməyi çətinləşdirir və bununla da mətnin inandırıcı təsirini artırır. Təkrarlama həm də mətnin inandırıcı cəlbediciliyini gücləndirən birlik və birlik hissi yarada bilər. İdeyalar və ya ifadələr mətn boyu əks-səda verildikdə, oxucunun diqqətini mərkəzi mövzuya yönəldən vahid struktur yaradır. Bu birləşmə oxucuya arqumenti bir-biri ilə əlaqəsi olmayan hissələr kimi deyil, bütövlükdə görməyə kömək edir ki, bu da ümumi mesajı daha güclü və inandırıcı edir. İnandırıcı yazıda

bu birlik yazıçının arqumentinin möhkəm və yaxşı dəstəklənməsi hissini gücləndirir ki, bu da oxucunun təqdim olunan fikirlərə inamını artırır.

Təkrarın inandırmağa kömək edən başqa bir yolu mürəkkəb fikirləri daha əlçatan və başa düşülən etməkdir. Əsas anlayışları daha sadə ifadələrlə və ya müxtəlif misallarla təkrarlamaq çətin mövzuları aydınlaşdırmağa kömək edə bilər və bütün oxucuların əsas mesajı qavramasını təmin edə bilər. Məsələn, iqtisadi islahatlarla bağlı mətnə müxtəlif iqtisadi siyasətləri izah edərkən “bərabər imkan” və ya “ədalətli əmək haqqı” kimi ifadələrin təkrarlanması arqumenti daha əlçatan edir. Mürəkkəb fikirlərin təkrar vasitəsilə sadələşdirilməsi mətnin cəlbediciliyini genişləndirir və oxucuların keçmişindən asılı olmayaraq mesajla əlaqə saxlamağı asanlaşdırır. Təkrar həm də yadda qalan şüarlar və ya ifadələr yaratmağa kömək edir ki, bu da oxucuda uzunmüddətli təəssürat yarada bilər, xüsusən də publisistik yazılarda. “Bəli, edə bilərik” və ya “Fərq yaradır” kimi yadda qalan ifadələr çox vaxt daha böyük hərəkətlər və ya fikirlərlə əlaqələndirilir. Təkrarlanan bu şüarlar arqumentin mahiyyətini yadda saxlamaq və paylaşmaq üçün asan şəkildə əks etdirir, mətnin inandırıcı gücünü artırır. Oxucular mərkəzi ifadəni asanlıqla xatırlaya bildikdə, mətnin təsirini genişləndirərək mesaj üzərində düşünmək və hətta onu paylaşmaq ehtimalı daha yüksəkdir. Publisistik və inandırıcı yazıda təkrar mühüm fikirləri vurğulamaq və mətnin inandırıcı gücünü artırmaq üçün dinamik bir vasitə kimi xidmət edir. Mərkəzi mesajı gücləndirməklə, ritm yaratmaqla, emosional cəlb etməklə, məntiqi arqumentləri dəstəkləməklə, birliyi gücləndirməklə, mürəkkəb fikirləri sadələşdirməklə və yadda qalan ifadələr yaratmaqla təkrar mətni daha cəlbedici və cəlbedici edir. Bu texnika strateji olaraq istifadə olunduqda oxucuya qalıcı təsir göstərir, mesajın təkcə başa düşülməsini deyil, həm də hiss olunmasını və yadda saxlanmasını təmin edir.

5. Publisistik Üslubda Təkrarların Çətinlikləri və Məhdudiyyətləri

Təkrar ideyaları vurğulamaq və ahəngdarlığı artırmaq üçün publisistik üslubda güclü bir vasitə ola bilsə də, yazıçıların diqqətlə hərəkət etməli olduğu bir sıra çətinliklər və məhdudiyyətlər də təqdim edir. Təkrardan həddən artıq istifadə mətnin yorucu və ya yeknəsək olması, oxucuların marağını itirməsinə səbəb olan artıqlığa səbəb ola bilər. Təməşacıların informasiya ilə bombardman edildiyi bir dövrdə əlaqəni qorumaq çox vacibdir və həddindən artıq təkrarlama bu məqsədə qarşı işləyə bilər. Yazıçılar əsas məqamları gücləndirmək və mətnin təzə qalmasını və oxucu üçün stimullaşdırıcı olmasını təmin etmək arasında balans saxlamalıdırlar. Təkrarlamanın əsas problemlərindən biri artıqlıq riskidir. Yazıçı eyni ifadələri və ya fikirləri yeni kontekst və ya fikir əlavə etmədən təkrar etdikdə, mətni durğun və ilhamsız hiss edə bilər. Məsələn, xəbər məqaləsində yazıçı əlavə təhlil və ya perspektiv təklif etmədən eyni statistikanı davamlı olaraq vurğulayırsa, oxucular diqqətdən yayınır. Bu artıqlıq yazının ümumi təsirini azalda bilər və etibarın itirilməsinə səbəb ola bilər. Aydınlığın və yığcamlığın qiymətləndirildiyi publisistik

üslubda oxucu marağını qorumaq hər şeydən önəmlidir və artıqlıq bu məqsədi poza bilər. Publisistik üslubda təkrarlamanın başqa bir məhdudiyyəti anlaşılmazlıq potensialıdır. Təkrar ideyaları aydınlaşdırmaq və vurğulamaq üçün nəzərdə tutulsa da, düşünülmüş şəkildə icra edilmədikdə bəzən çaşqınlığa səbəb ola bilər. Məsələn, yazıçı fərqli mənalara çatdırmaq üçün oxşar ifadələrdən istifadə edərsə, oxucular nəzərdə tutulan mesajı yanlış şərh edə bilər. Bu, xüsusilə də dəqiq dilin vacib olduğu siyasi və ya iqtisadi məsələlər kimi mürəkkəb mövzulardan bəhs edən məqalələrdə problem yaradır. Səhv idarə olunan təkrarlar səbəbindən yanlış ünsiyyət yazıcının etibarını sarsıda bilər və arqumenti zəiflədə bilər, bu da oxucunun etibarını itirməsinə səbəb ola bilər. Çaşqınlıqdan əlavə, təkrar yazıda orijinallıq və ya dərinlik çatışmazlığı hissini də yarada bilər. Oxucuların müxtəlif perspektivlər və yeni anlayışlar axtardığı bir dövrdə, həddən artıq təkrarlama mətni formal və ya proqnozlaşdırıla bilən kimi göstərə bilər. Yazıçılar istər-istəməz yeni ideyaların olmadığını və ya cari məsələlərlə məşğul olmaq əvəzinə köhnə arqumentləri təkrar istifadə etdiklərini bildirə bilər. Bu qavrayış təzə fikirlər axtaran oxucuları özündən uzaqlaşdırır bilər ki, bu da publisistik üslubda olan yazıçıların aktuallığı və marağı qorumaq üçün təkrardan ehtiyatlı və innovativ düşüncə ilə birlikdə istifadə etməsini vacib edir. Təkrardan istifadənin digər çətinliyi mesajın emosional təsirini sarsıtmaq potensialıdır. Strateji olaraq yerləşdirilmiş təkrar emosional rezonansı artırarsa da, emosional ifadələrin həddən artıq istifadəsi desensitizasiyaya səbəb ola bilər. Oxucular eyni emosional çağırışlarla təkrar-təkrar qarşılaşdıqda, mesajın ümumi inandırıcı gücünü azalda bilər. Məsələn, vəkillik yazısında yazıçı dili və ya konteksti dəyişmədən emosional yüklənmiş terminləri tez-tez təkrarlayırsa, zaman keçdikcə müraciətin aktuallığı azala bilər. Bu duyarsızlaşma oxucuların arqumentin emosional əsasından ayrılması ilə nəticələnə bilər və nəticədə onun effektivliyini zəiflədə bilər.

Mədəni fərqlər publisistik üslubda təkrarlanma üçün çətinliklər yarada bilər. Fərqli mədəniyyətlər təkrarlanan ifadələri və ya fikirləri fərqli şəkildə şərh edə bilər və bir auditoriya ilə rezonans doğuran şey digərinə uyğunlaşa bilər. Yazıçıların tez-tez müxtəlif oxucu kütlələrinə müraciət etdiyi qloballaşan dünyada bu mədəni nüanslardan xəbərdar olmaq çox vacibdir. Məsələn, bir mədəniyyətdə motivasiya sayılan bir ifadə başqa bir mədəniyyətdə klişe və ya hətta bezdirici kimi görünə bilər. Yazıçılar bu mədəni həssaslıqları diqqətlə idarə etməli, təkrardan istifadənin ünsiyyətə mane olmaqdan daha gücləndirməsini təmin etməlidirlər. Mətnin təqdim olunduğu platforma və ya mühit təkrarın effektivliyinə təsir göstərə bilər. Ənənəvi çap mediasında oxucuların hərtərəfli təhlil gözlədiyi daha uzun formalı məqalələrin xarakterinə görə təkrarlama daha məqbul ola bilər. Bununla belə, diqqətin daha qısa olduğu rəqəmsal formatlarda həddindən artıq təkrarlama tez bir zamanda oxucunun yorğunluğuna səbəb ola bilər. Onlayn tamaşaçılar tez-tez qısa və müxtəlif məzmunla üstünlük verirlər və təkrara həddən artıq güvənmək əlaqənin azalması ilə nəticələnə bilər. Publisistik üslubda olan yazıçılar strategiyalarını istifadə etdikləri mühitin

xüsusi tələblərinə uyğunlaşdırmaq üçün uyğunlaşdırmalıdırlar. Publisistik üslubda təkrardan istifadə edərkən tamaşaçıların gözləntilərini nəzərə almaq vacibdir. Fərqli auditoriyaların mövzu və ya yazıçının üslubu ilə tanışlığına əsaslanaraq təkrarlama üçün müxtəlif dözümlülük səviyyələri var.

Nəticə.

Yekun olaraq qeyd etmək ki, Mətn əlaqəliliyi və təkrarların publisistik üslubdakı funksiyası, dilin gücünü artıran mühüm elementlərdir. Publisistik üslubda mətnin əlaqəliliyi, məlumatların düzgün və anlaşıqlı təqdimatını təmin edir. Bu, oxucunun mətni daha asan başa düşməsinə və onun mesajını daha effektiv qəbul etməsinə kömək edir. Mətnin əlaqəliliyi, fikirlərin bir-biri ilə bağlantısını gücləndirir və oxucunun diqqətini mətndə saxlamağa imkan verir. Bu baxımdan, mətnin strukturunun və təşkilatının düzgün qurulması, publisistik yazının keyfiyyətini artırır. Təkrarlar isə publisistik üslubda xüsusi bir rol oynayır. Onlar, məntdəki əsas ideyaların daha da vurğulanmasına və oxucunun yaddaşında qalmasına kömək edir. Təkrar vasitəsilə, yazıçı oxucunun diqqətini cəlb edir və məlumatların önəmini artırır. Həmçinin, təkrarlar emosiya və təsir yaratmaq üçün də istifadə edilir; bu, xüsusilə mübahisəli mövzuların müzakirəsi zamanı vacibdir. Beləliklə, təkrarlar məntdəki mesajın dərinliyini artırır və onu daha da əhəmiyyətli edir. Mətn əlaqəliliyi və təkrarların publisistik üslubdakı funksiyası, oxucu ilə kommunikasiya prosesini effektiv şəkildə təmin edir. Bu elementlər, mətni daha anlaşılan, təsirli və yaddaqalan edir. Publisistik üslubun məqsədi, oxucunun marağını çəkmək və onları düşündürmək olduğu üçün, mətn əlaqəliliyi və təkrarların düzgün istifadəsi, bu məqsədə çatmağın vacib yollarından biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Leksik-üslubi vasitələrin fərdi oxu dərslərində tətbiqi // Ümummilli liderin Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə ali məktəbimizə universitet statusu verilməsinin 10 illiyinə həsr olunmuş Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri III Respublika Konfransının materialları, Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, 15-17 aprel 2010, s.94-98.
2. Metaforaların kontekstual sinonimlər kimi işlənməsi // Tətbiqi dilçiliyin müasir problemləri, III Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları, Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, 25-26 oktyabr – 2018, s.35-36.
3. Mətn düzgünlüyünün təmin edilməsi // Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri IV Respublika Elmi-Praktik Konfransının materialları. – Bakı: Azərbaycan Dillər Universiteti, 18-19 may 2011, s.13-14.
4. Məntdaxili semantik əlaqə imkanları // Bakı, Bakı Slavyan Universiteti, Humanitar Elmlərin Öyrənilməsinin Aktual Problemləri, 2021, №3, s. 56-59.

5. Mətnin təşkilində leksik seçim imkanları // “Dil və mədəniyyət” adına Respublika Elmi-Praktik Konfransının materialları, Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, 8-9 oktyabr 2015, s.7-8.
6. Müxtəlif dil səviyyələrindən olan elementlərin mətnüzəldici xüsusiyyətləri / Gənc Doktorantların və Tədqiqatçıların XV Respublika Konfransının Materialları. Azərbaycan Dillər Universiteti, Bakı, 2011, s.180-182.
7. Perifraz əsas mətnüzəldici vahid kimi // Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri V Respublika Elmi-Praktik Konfransının materialları. Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, 7-8 iyun 2012, s.16-17.
8. Uzun R. “Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, 2006, s.633-656
9. Pınarbaşı T.E., Astam F.K. “Haberin Dönü(Şü)Mü: Sosyal Medya Gazeteciliği Pratikleri”, 2020, s.70-87
10. Özçağlayan M. “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği” 159 s.

РЕЗЮМЕ

ХАНЫМ ГУЛИЕВА

ПОВТОРЫ КАК ВЫРАЗИТЕЛЬНОЕ СРЕДСТВО СВЯЗНОСТИ

В публицистическом стиле элементы связности и повторения текста важны для привлечения внимания читателя и четкой передачи сообщения. Связность помогает читателям легко понимать информацию, обеспечивая логическую последовательность текста. В публицистических текстах создаются четкие связи между идеями, что делает содержание более эффективным. В этом стиле формирование гармоничного потока между различными идеями, фактами и доказательствами также является ключевым инструментом объяснения цели текста читателю. В публицистических текстах повтор используется специально для создания акцента. Например, повторение часто используется, чтобы подчеркнуть ключевые моменты и облегчить их запоминание. Благодаря повторению важные моменты акцентируются на читателях и идея закрепляется. В то же время определенные фразы, структуры предложений и слова используются последовательно, чтобы обеспечить ритм и поток текста, что создает для читателя свободное впечатление от чтения. Одной из основных особенностей этого стиля является обсуждение актуальных проблем в обществе и создание социального и политического влияния. Правильное и эффективное использование релевантности и повторения помогает сообщению быстрее дойти до сообщества и произвести сильное впечатление на читателя. Таким образом, в журналистском стиле эти элементы необходимы для того, чтобы сообщение было понятным, эффективным и запоминающимся. В журналистских текстах связность также важна для обеспечения плавности текста. Между разделами текста сделаны четкие

переходы, чтобы поддержать интерес читателя и создать единую направленность текста. Например, даже если разные точки зрения на тему представлены с разными фактами и статистикой, каждая идея связана с идеями до и после нее. Это позволяет читателю воспринимать информацию последовательно и без путаницы, а писателю — структурировать информацию.

Ключевые слова: Повторы, Связность, публицистические тексты, связность текста, стиль.

SUMMARY

GULIYEVA HANIM

REPETITIONS AS EXPRESSIVE MEANS OF COHERENCE

In the journalistic style, the coherence and repetition elements of the text are important for attracting the reader's attention and clearly conveying the message. Coherence helps readers understand information easily by providing a logical flow to the text. In journalistic texts, clear connections between ideas are created, which makes the content more effective. In this style, forming a harmonious flow between different ideas, facts and evidence is also a key tool for explaining the purpose of the text to the reader. In journalistic texts, repetition is used specifically to create emphasis. For example, repetition is often used to emphasize key points and make them easier to remember. Through repetition, important points are focused on the readers and the idea is reinforced. At the same time, certain phrases, sentence structures, and words are used consistently to provide the rhythm and flow of the text, which creates a fluent reading experience for the reader. One of the main features of this style is to discuss topical issues in society and create social and political influence. Correct and effective use of relevance and repetition helps the message reach the community faster and leave a strong impression on the reader. Thus, in journalistic style, these elements are necessary for the message to be understandable, effective and memorable. In journalistic texts, coherence is also important to ensure the flow of the text. Clear transitions are made between text sections to maintain the reader's interest and create consistent focus throughout the text. For example, even if different angles on a topic are presented with different facts and statistics, each idea is related to the ideas before and after it. This allows the reader to grasp the information in sequence without confusion and helps the writer to present the information in a structured way.

Key words: Repetitions, Coherence, journalistic texts, text coherence, style

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 11.10.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 24.10.2024

Rəyçi: fil.ü.f.d. Cəmil Babayev

tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur